

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1935.

Första kammaren.

Nr 31.

Tisdagen den 14 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **Wigforss**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Westmans interpellation angående en mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticksaktiebolaget träffad uppgörelse, erhöll ordet och yttrade: Då genom omständigheternas makt detta svar på en interpellation kommit ganska sent, så anser jag det nödvändigt att relativt utförligt erinra om vissa fakta, som kanske annars ha fallit ur kammarens minne.

Med hänvisning till en i januari detta år mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticksaktiebolaget träffad överenskommelse, varigenom i samband med reglering av tändsticksbolagets räntor till banken bolaget förbundit sig att nedlägga av bolaget för skadeståndstalan mot två förutvarande styrelseledamöter, f. d. bankdirektörerna Rydbeck och Lauritzen, har ledamoten av denna kammare, herr K. G. Westman, med kammarens medgivande, till mig framställt följande frågor:

1:o) Faller det under bankinspektionens befogenhet att övervaka, att icke ett bankbolag, på sätt som i detta fall synes ha skett, låter banken genom ekonomiska uppoffringar friköpa enskilda personer från skadeståndsskyldighet, som de ådragit sig genom försummelse av uppdrag från annan uppdragsgivare?

2:o) Ämnar herr statsrådet med uppmärksamhet följa den vidare utvecklingen av detta ärende och vill herr statsrådet ange de åtgärder, som äro möjliga för att åstadkomma, dels att detta ärende i fortsättningen handlägges på ett sätt, som tillfredsställer rättskänslan, dels att liknande händelser för framtiden förebyggas?

Då jag nu går att besvara denna interpellation, får jag till en början erinra, att jag i fråga om vad som förekommit i detta ärende, särskilt när det gäller de underhandlingar mellan parterna, som fört till avtalet, i huvudsak är hänvisad allenast till vad som framkommit i form av meddelanden från representeranter för parterna. Förutom den första, av interpellanten omnämnda förklaringen från bankens verkställande direktör Herslow föreligger en den 16 februari dagteknad promemoria av herr Herslow och ledamoten av tändsticksbolagets styrelse, bankdirektören Jacob Wallenberg, vilken promemoria tillställts mig i anledning av interpellationen. Vidare har jag haft tillgång till såväl vissa av kontrahenterna avlätna skrivelser som utdrag av Skandinaviska kreditaktiebolagets styrelseprotokoll. Slutligen har jag från bank- och fondinspektionen infordrat utlåtande rörande de i interpellationen behandlade spörsmål.

Den rättegång, som det är fråga om, är en civil talan, som tändsticksbolaget fört mot sina förutvarande styrelseledamöter, bland dem Rydbeck och Lauritzen, båda som bekant förut direktörer i Skandinaviska kreditaktiebolaget. Tändsticksbolaget har däri fordrat ersättning för det bolaget genom styrelseledamöternas åtgöranden eller underlåtenhet tillskyndats skada. Åtskilliga

Ang. en mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticksaktiebolaget träffad uppgörelse. (Forts.)

av styrelseledamöterna ha under rättegången mot inbetalande av belopp, som icke offentliggjorts, blivit skilda från målet. Den 21 december 1934 biföll Stockholms rådhusrätt bolagets talan såtillvida, att vissa styrelseledamöter, däribland Rydbeck och Lauritzen, förpliktades att solidariskt till bolaget utgiva skadestånd med 5,278,772 kronor jämte ränta ävensom att ersätta bolaget dess rättegångskostnader. Svarandena fullföljde talan mot domen i Svea hovrätt, under vars prövning målet alltså befann sig, då uppgörelse skedde.

Beträffande tändsticksbolagets ränteförhållanden före den nu klandrade överenskommelsen vill jag, med ledning av vad i promemorian uppgivits, meddela följande. Ända sedan augusti 1932 hade bolaget fått betala 6 % ränta å sina bankkulder, allt under det de allmänna räntesatserna sänkts undan för undan, så att från den 30 november 1933 för liknande krediter tillämpats en räntesats av $4\frac{1}{2}$ %. Bolaget framställde också begäran hos bankerna om räntesänkning, främst hos Skandinaviska kreditaktiebolaget, där bolaget hade sina största bankkulder. I september 1934 synes det ha varit nära, att överenskommelse träffades med banken om sänkning av räntan till $4\frac{1}{2}$ %, räknat från den 1 april 1934, men då banken i gengäld begärde viss kapitalavbetalning och de amerikanska bankerna ej gingo med härpå, föll frågan för denna gång. Sedan den 20 december 1934 den bekanta stora uppgörelsen träffats angående bankens tvistiga fordringar i Kreugerföretagen, upptogs i januari i år nya underhandlingar i räntefrågan mellan banken och tändsticksbolaget.

Enligt promemorians framställning enades man så småningom om följande: Banken skulle få behålla ett tvistigt belopp å 3 milj. kronor som amortering. Tändsticksbolaget skulle *dels* få återbäring av erlagda räntor för 1934 med 1,100,000 kronor — det motsvarar en räntesänkning av 0.7 % för tiden $\frac{1}{4}$ — $\frac{31}{12}$ 1934 — *dels* för första kvartalet 1935 få räntan sänkt från 6 % till $4\frac{1}{2}$ %. I fråga om sistnämnda räntesänkning utgick banken från att tändsticksbolaget skulle lyckas utverka motsvarande nedsättning från andra svenska bankfordringsägare, dock utan att ställa detta som något oeftergivligt villkor.

Efter denna redogörelse för förhandlingarna heter det i herrar Herslows och Wallenbergs promemoria: »Frågan om friskrivning från tändsticksbolagets sida av Rydbeck och Lauritzen upptogs icke förrän mot slutet av de i januari 1935 förda förhandlingarna. Med hänsyn till de mycket omfattande förbindelser, som de båda parterna, banken och tändsticksbolaget, hade med varandra, och vilka kunde beräknas skola fortvara under lång tid framåt, framstod det å ömse sidor såsom ett självklart önskemål att för framtiden skapa lugn i förbindelserna mellan de båda instituten genom undanröjande av alla för ett normalt affärsförhållande ovidkommande moment. Såsom ett dylikt moment betraktade banken den pågående rättegången mellan tändsticksbolaget samt Rydbeck och Lauritzen. Det syntes nämligen icke kunna undvikas, att denna rättegång, ehuru i verkligheten endast berörande Rydbeck och Lauritzen personligen, vid den fortsatta behandlingen i de olika instanserna komme att låta banken i allmänhetens ögon framstå såsom stående i motsatsförhållande till tändsticksbolaget. Banken ansåg sig dessutom av erfarenhet kunna befara, att från vederbörande parts rättegångsombud under målets gång kunde komma att givas sådana framställningar av de i processen påtalade transaktionerna, att banken icke skulle kunna underlåta att reagera däremot, något som i förhållande till tändsticksbolaget givetvis kunde vara ägnat att verka störande på det goda förhållande, som borde råda mellan banken och tändsticksbolaget såsom dess stora kund.»

I promemorian omtalas vidare, att banken under framhållande av dessa synpunkter i samband med accepterandet av tändsticksbolagets framställning om

Ang. en mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticksaktiebolaget träffad uppgörelse. (Forts.)

räntenedsättning begärde, att bolaget skulle återkalla sin talan mot Rydbeck och Lauritzen. Från bolagets sida föreslogs då, att banken skulle i uppgörelsen inrymma någon särskild förmån åt tändsticksbolaget för nedläggande av rättegången. Detta avslogs av banken, då denna varken ville eller ansåg sig hava rätt att lämna någon särskild gottgörelse för denna banken strängt sakligt sett alldeles ovidkommande prestation.

Slutligen anföres i promemorian: »Jämväl å tändsticksbolagets sida måste man ansluta sig till de av banken framförda allmänna synpunkterna på den gemensamma fördelen av att ifrågavarande rättegång nedlades. Vidare hade man att taga hänsyn till att den slutliga utgången av processen givetvis vore i hög grad oviss och att, även om rådhusrättens dom komme att slutligen fastställas, tändsticksbolaget enligt verkställd undersökning icke kunde beräkna att av vederbörande gäldenärer utfå mer än en ringa del av det utdömda beloppet. Å andra sidan representerade den av banken erbjudna uppgörelsen beträffande ränteberäkning ett för tändsticksbolaget så betydelsefullt tillmötesgående från bankens sida, att ett övervägande av de olika omständigheterna ledde till det resultatet, att tändsticksbolaget ansåg sig böra frångå sin begäran om särskild gottgörelse för nedläggande av rättegången för att icke äventyra resultatet av förhandlingarna med banken rörande räntenedsättningen.»

Skriftlig bekräftelse å överenskommelsen har lämnats av banken i brev till tändsticksbolaget den 30 januari 1935. I detta brev, som i avskrift tillställts mig, motiveras återkallandet av bolagets talan därmed, att under ett fortsättande av dessa processer mot bankens förutvarande direktörer anledningar till störningar i förhållandet mellan bolaget och banken kunde befaras uppstå.

Jag övergår nu till bank- och fondinspektionens yttrande. I fråga om vad som förekommit i saken hänvisas häri till den Herslow-Wallenbergska promemorian.

I yttrandet erinras vidare till en början om innehållet i vissa stadganden i lagen om bankrörelse. Jämlikt 42 § 1 mom. må bolagsstämman ej förfoga över bankens vinstmedel eller övriga tillgångar för ändamål, som uppenbarligen är för bankens verksamhet främmande; stämman dock obetaget att till allmännyttigt eller därmed jämförlikt ändamål använda tillgång, som i förhållande till bankens ställning är av ringa betydelse. Och i 62 § av samma lag stadgas, att den, som äger företräda banken (t. ex. styrelsen eller enskild styrelseledamot), ej må ikläda banken förpliktelser eller eljest förfoga över dess tillgångar i vidare mån än sådant enligt 42 § 1 mom. är för bolagsstämman medgivet; dock att vad i sistnämnda hänseende är stadgat ej må återropas mot tredje man, med mindre han insett eller bort inse, att stadgandet ägt tillämpning.

Enligt inspektionens uppfattning höra dessa stadganden i banklagen otvivelaktigt till dem, vilkas efterlevnad det åligger inspektionen att övervaka. Det principiella spørsmål, som interpellanten i första hand framställt, anser inspektionen därför böra besvaras jakande. Om Skandinaviska kreditaktiebolagets styrelse skulle hava ådragit banken ekonomisk uppoffring i ändamål att därigenom friköpa förutvarande direktörer i banken från dem ådömd skadeståndsskyldighet skulle det alltså, säger inspektionen, hava ålegat inspektionen att vidtaga sådana åtgärder däremot, som av banklagen möjliggöras.

I fråga om vilka åtgärder, som därvidlag stå till buds, framhåller inspektionen, att därest ett av en banks styrelse fattat beslut ännu icke gått i verkställighet, inspektionen kan jämlikt föreskrift i 235 § banklagen förbjuda verkställigheten. Om åter beslutet redan gått i verkställighet, må inspektionen jämlikt stadgande i samma paragraf förelägga styrelsen att göra rättelse

Ang. en mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticksaktiebolaget träffad uppgörelse. (Forts.)

»där så kan ske». Om styrelsens motpart varit i ond tro, syntes enligt nyssnämnda bestämmelse i 62 § den ingångna rättshandlingen utan vidare vara ogiltig, och då borde sålunda rättelse kunna ske. Har motparten åter varit i god tro, stode rättshandlingen fast, och rättelse kunde icke ske utan motpartens medgivande. I sistnämnda fall saknade inspektionen annan möjlighet till vidare åtgärder än att bringa förhållandet till bankens revisorers kännedom att tagas under övervägande vid behandling jämlikt 69 § banklagen av fråga om ansvarsfrihet för styrelsen. Befunnes styrelsens ledamöter hava genom rättshandlingen tillskyndat banken skada, kunde slutligen bankens delägare jämlikt 66 § banklagen av dem utkräva skadestånd.

Inspektionen anför vidare, att dess åtgärder äro beroende av den tidpunkt då inspektionen får kännedom om av bank fattade beslut, vilket vanligen sker vid bankundersökning.

Såvitt inspektionen kunnat finna, heter det vidare i yttrandet, hade emellertid i nu förevarande fall från bankens sida något förfogande över bankens medel i den mening, som i 42 § 1 mom. banklagen avses, icke ägt rum. Vad som skett vore, att banken efter långvariga förhandlingar efter olika linjer gått med på en sänkning av räntan för tändsticksbolagets krediter i banken från 6 till 4 $\frac{1}{2}$ %. — en sänkning som enbart innebure en anpassning till sedan mera än ett år tillbaka rådande allmänna ränteläge samt till inom banken för andra kredithavare tillämpade räntesatser och vars retroaktiva tillämpning hänförde sig till den tid, varunder förhandlingarna förts. Denna åtgärd kunde *i och för sig* icke betraktas såsom ett användande av bankens medel för ett för dess verksamhet främmande ändamål och detta desto mindre, som räntesänkningen vore att anse såsom skäligen och dessutom, enär andra tändsticksbolagets kreditgivare uppställt densamma såsom villkor för motsvarande räntesänkning hos dem, ägnad att stärka ställningen för bolaget och därmed indirekt vore till nytta för banken såsom bolagets största fordringsägare. Därest inspektionens nu antydda betraktelsesätt vore riktigt, nämligen att den ifrågasvarande räntenedsättningen icke *i och för sig* kunde göras till föremål för anmärkning, torde det i underhandlingarnas sista skede vidkopplade önskemålet om nedläggande av processen mot bankens förutvarande direktörer icke kunna medföra någon förändring i rättmätigheten av själva räntenedsättningen.

Inspektionen framhåller vidare, att detta nya moment i förhandlingarna icke föranlett, att från bankens sida lämnats vare sig tändsticksbolaget eller annan någon förmån utöver vad som måste betraktas såsom skäligen och av omständigheterna betingat.

På nu angivna grunder säger sig inspektionen icke hava i denna sak vidtagit någon åtgärd mot banken. Inspektionen upplyser därvid, att den sedan flera månader tillbaka varit underkunnig om de pågående ränteförhandlingarna men först efter deras slutförande fått kännedom om bankens önskemål att få rättegången nedlagd.

I anledning av den för interpellationen lämnade motiveringen anser sig inspektionen böra i två punkter göra ett bemötande. Den ena gäller den passus, i vilken det heter, att man »förut haft skäl att ifrågasätta bankinspektionens effektivitet, då det visat sig, att bankföretag fått uppgöra och meddela allmänheten grovt felaktiga balansräkningar». Det skall villigt medgivas, yttrar inspektionen, att den omständigheten, att banker vid olika tillfällen måst rekonstrueras med förlust av större eller mindre del av deras fonder inom mindre än ett år efter det för banken i fråga framlagts balansräkning, som upptagit fonderna till fullo i behåll, kan föranleda till den uppfattningen, att

Ang. en mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticksaktiebolaget träffad uppgörelse. (Forts.)

dylik balansräkning varit felaktig. Därvid måste dock tagas i betraktande, dels att vid tiden för balansräkningens upprättande oklara förhållanden kunnat vara rådande i fråga om de däri upptagna tillgångarnas verkliga värden, dels ock att under tiden därefter intill rekonstruktionen väsentliga förändringar kunnat hava inträtt i avseende å dessa värden, ävensom att det kunnat möta svårigheter för inspektionen att gent emot bankstyrelsen hävda den strängare mening i fråga om tillgångarnas värden, som inspektionen tilläventyrs haft. Men däremot förhåller det sig icke så som uttalandet möjligen kan anses innebära, nämligen att inom bankbolag medvetet oriktiga balansräkningar upprättats och delgivits bankens delägare. Inspektionen erinrar i detta sammanhang att jämlikt stadgande i 251 § 1 mom. under 3) banklagen ett förfaringssätt sådant som nyss angivits medför straffpåföljd av böter eller fängelse samt att förseelse emot sagda lagbestämmelse hör under allmänt åtal. Något åtal för dylik förseelse hade inspektionen veterligt icke rests.

På grund av en annan passus i motiveringen — den, där det sägs att Skandinaviska kreditaktiebolaget alltjämt indirekt står i skuld till riksbanken — framhåller inspektionen, att banken icke för närvarande har och så länge underhandlingarna om räntesänkning för tändsticksbolaget pågått icke heller haft någon förbindelse till riksbanken i form av lån eller växelrediskontering utan fastmera under hela denna tid haft avsevärda belopp där inestående å checkräkning. Någon reduktion av räntan å bankens i riksgäldskontoret erhållna förlagslån hade icke ägt rum.

När jag härefter för egen del har att uttala mig i de av interpellanten behandlade frågorna, önskar jag till en början framhålla, att tvekan ej synes mig kunna råda därom, att bank- och fondinspektionen, såsom densamma framhållit, har skyldighet att med till buds stående medel ingripa för den händelse ett bankbolag skulle avhända sig medel i strid mot 42 § 1 mom. banklagen och således även i det av interpellanten avsedda fallet, att en bank genom ekonomiska uppoffringar friköper enskilda personer från skadeståndsskyldighet, som de ådragit sig genom försummelser av uppdrag från annan uppdragsgivare.

Vid en granskning av det ifrågavarande fallet, sådant detta med ledning av den förebragta utredningen kan bedömas, uppställer sig sålunda till besvarande frågan, huruvida tändsticksbolaget mot nedläggandet av skadeståndsanspråket mot Rydbeck och Lauritzen avvunnit Skandinaviska kreditaktiebolaget någon ekonomisk förmån, som tillika inneburit en förlust för banken. Den ståndpunkt, som under utredningen intagits av de båda kontrahenterna, torde innebära i huvudsak följande: Utfästelsen om anspråkets nedläggande är icke att anse såsom en prestation, för vilken banken lämnat någon direkt ersättning. Banken hade uttryckligen vägrat att lämna särskild gottgörelse för att utfästelsen skulle komma till stånd. Den fördel, som genom anspråkets nedläggande kom tändsticksbolaget till del, bestode däremot i ökade utsikter till ett gott samförstånd med banken såsom fordringsägare. Att förhållandet mellan kontrahenterna kunde, i vad av banken berodde, förmånligt påverkas av friskrivandet av bankens förra direktörer förklarades därmed, att särskilt med hänsyn till vad redan vid målets handläggning i första instans förekommit det tvistiga anspråkets fullföljande i process måste antagas komma att bjuda på för banken irriterande moment, i det förhållanden rörande banken, vilka denna visserligen i och för sig saknade anledning undandraga offentlighetens ljus, inblandades i rättegången på ett sätt som komme banken och bolaget att framstå i ett motsatsförhållande, störande för deras relationer till varandra och till skada för dem båda. Att banken, därest skadeståndsansprå-

Aug. en mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticksaktiebolaget träffad uppgörelse. (Forts.)

ket och därmed processen nedlades, komme att i framtiden intaga en välvilligare hållning mot bolaget-gäldenären vore därför både förklarligt och försvarligt.

Emellertid föreligga å andra sidan omständigheter, som kunde anses tala för att utfästelsen om skadeståndsanspråkets nedläggande ingått såsom ett villkor i avtalet om räntesänkning. Sålunda antydes i den förut refererade, av representanter för de båda kontrahenterna avgivna promemorian, att den välvilja från bankens sida, som direktörernas friskrivande borde tillföra tändsticksbolaget, förväntades komma till uttryck icke blott under framtida relationer mellan banken och bolaget utan även i fråga om de samtidigt bedrivna förhandlingarna om sänkning av den för bolagets lån hos banken gällande räntesatsen. Det förklaras nämligen, att bolaget icke genom att fordra särskild gottgörelse för Rydbecks och Lauritzens friskrivande ville äventyra uppgörelsen om räntesänkningen.

Vidare kunde såsom visst stöd för antagandet, att utfästelsen rörande Rydbeck och Lauritzen var en av banken för räntesänkningen fordrad motprestation, anföras, att bolaget i brev till banken uttryckligen nämner skadeståndsanspråkets nedläggande såsom ett villkor i samband med ränteuppgörelsen.

De omständigheter, som i övrigt kunna tala för samma tolkning äro dels samtidigheten av uppgörelserna och dels att tändsticksbolagets förvaltning icke gärna kan tänkas hava avstått från anspråket, även om detta var tvistigt och med utsikt att kunna endast delvis realiseras, annat än mot ett påtagligt vederlag.

Bank- och fondinspektionen har emellertid framhållit, att räntesänkningen innebär en anpassning till det allmänna ränteläget och till de av banken för andra kredithavare tillämpade räntesatserna. Den retroaktiva tillämpningen hänförde sig allenast till den tid, varunder förhandlingarna förts. Genom räntesänkningen, som vore ett villkor för att andra tändsticksbolagets kreditgivare skulle sänka räntan, skulle bolagets ställning stärkas till nytta jämväl för banken såsom bolagets största fordringsägare. Räntesänkningen kunde enligt inspektionens förmenande under sådana förhållanden icke göras till föremål för anmärkning. Inspektionen saknade anledning yttra sig om lämpligheten av bankens åtgärder för nedläggandet av processen mot bankens förutvarande direktörer, då någon förmån, utöver vad som på sätt framhållits måste betraktas såsom skäligt och av omständigheterna betingat, icke lämnats härför.

Om således, vid överbärande av samtliga vid utredningen framkomna omständigheter, å ena sidan ett tvivel kvarstår rörande den verkliga relationen mellan ränteuppgörelsen och utfästelsen om skadeståndsanspråkets nedläggande, synes mig likväl å andra sidan bank- och fondinspektionens uppfattning, att banklagens föreskrifter icke blivit åsidosatta, ej hava blivit vederlagd.

I fråga om interpellantens uttalanden angående Skandinaviska kreditaktiebolagets förhållande till riksbanken samt bank- och fondinspektionens antagna oförmåga att förhindra allmänhetens vilseledande genom felaktiga balansräkningar rörande bankföretag ber jag få hänvisa till vad inspektionen i dessa hänseenden yttrat. Jag kan tillägga, att fullmäktige i riksbanken bekräftat inspektionens uppgifter om de båda bankernas inbördes förhållanden.

Sedan det fastslagits att, där ledningen av ett bankbolag för tillgodoseende av banken ovidkommande intressen låter banken göra ekonomiska uppoffringar utan att de av lagen därutinnan angivna betingelserna föreligga, bank- och fondinspektionen har skyldighet att inskrida men att i förevarande fall sådant förhållande icke kunnat konstateras vara för handen, torde interpellatio-

Ang. en mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticksaktiebolaget träffad uppgörelse. (Forts.)

nen, åtminstone vid en snävare tolkning av dess innebörd, få anses besvarad.

Skulle däremot interpellanten även ha åsyftat att upptaga spørsmålet, huruvida inspektionen har rätt och plikt att övervaka, att icke av bankbolag sådana åtgärder vidtagas, som, utan att direkt skada banken och därmed insättarnas intressen, likväl äro av natur att kränka rättsmedvetandet, upprullas därmed frågor av mycket vittgående och fundamental natur. Förutom svårigheten att avgöra vad som, utan att vara i lag förbjudet, likväl är för rättskänslan kränkande, framträder här den — icke minst vid en sammanställning av interpellantens argumentering och det under utredningen förda resonemanget — antagbara möjligheten, att en viss brist på överensstämmelse stundom kan vara tillfinnandes mellan rättsföreställningar eller moraliska omdömen hos allmänheten och vad som inom förevarande område av det enskilda näringslivet anses vara förenligt med god sed. Huruvida beträffande ifrågavarande avtal, sådant det enligt kontrahenternas mening är att uppfatta, en skiljaktighet i omdömen föreligger så markerad, att avtalet skulle kunna anses strida mot vad allmän rättskänsla kräver, därom tillåter jag mig icke att i detta ögonblick uttala någon mening. Att omdömena utfallit olika är tydligt, men vad som skall anses för en härskande allmänmening är svårt att avgöra. Möjligen kan interpellanten genom att framkalla ett meningsbyte om frågan bidra till att göra läget klarare.

Emellertid är det — bortsett från det nu föreliggande fallet — tydligt, att en banktransaktion kan vara av den art, att den uppenbarligen står i strid med en större allmänhets rättsmedvetande utan att direkt skada de intressen, bank- och fondinspektionen närmast har att tillgodose. Då å ena sidan endast föga effektiva medel synas stå inspektionen till buds för att förekomma eller bringa rättelse i ett sådant fall, men å andra sidan bankväsendets av statsmakterna erkända betydelse i den allmänna samfärdseln göra ett ingripande under sådana omständigheter önskvärt, synes det mig påkallat att överväga, huruvida icke inspektionens befogenheter böra ökas i nu antydd riktning.

Herr Westman: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det svar, han givit på min interpellation. Särskilt står jag i erkänsla till herr statsrådet för att han låtit kammaren få del av upplysningar, som han infordrat eller som eljest ha tillställts honom.

Det är på det materialet, som herr statsrådet byggt sitt svar. Däremot har herr statsrådet, såsom vi hörde, icke åberopat den kommuniké, som offentliggjordes av bankdirektör Herslow genom Tidningarnas telegrambyrå den 13 februari och som låg till grund för interpellationen och inte heller har av herr statsrådet åberopats det material, som sedermera meddelats allmänheten genom tidningspressen av de handlande personerna.

Jag skall tillåta mig att med några ord söka framlägga den väckta frågans principiella betydelse i belysning av allt det föreliggande materialet. Jag kan därvid inte undgå att i några fall understryka några fakta, som redan ha inför kammaren framlagts av finansministern.

Anledningen till min interpellation var följande. Tändsticksbolaget hade som bekant fört talan mot sina förutvarande styrelseledamöter med yrkande om skadestånd för det att bolaget genom dessa styrelseledamöters åtgörande eller underlåtenhet tillskyndats skada. Flera av de instämnda styrelseledamöterna träffade under rättegången förlikning med bolaget. Denna förlikning skedde ingalunda på det sätt, att tändsticksbolaget efterskänkte sin fordran. Dessa styrelseledamöter fingo betala alltefter sin ekonomiska förmåga. I som-

Ang. en mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticksaktiebolaget träffad uppgörelse. (Forts.)

liga fall förmådde de erlagga jämförelsevis obetydliga belopp, men dessa belopp försmådde ingalunda av tändsticksbolaget. På så sätt erhöll bolaget, enligt vad som under rättegången upplysts, sammanlagt ett belopp av omkring 400,000 kronor. Med vissa andra av tändsticksbolagets styrelseledamöter, bland dem förra bankdirektörerna Oscar Rydbeck och H. Lauritzen, träffades emellertid icke förlikning. Genom den dom, som herr statsrådet nämde, domen den 21 december 1934, förpliktades dessa styrelseledamöter av Stockholms rådstuvurätt att solidariskt till bolaget utgiva skadestånd med 5,278,772 kronor jämte ränta ävensom att ersätta bolaget dess rättegångskostnader. Denna dom öyerklagades av svarandena och låg under Svea hovrätts prövning.

Då inträffade den uppseendeväckande händelsen, att tändsticksbolaget utan något vederlag från Rydbecks och Lauritzens sida friskrev dem från sin fordran. Det meddelades, att detta var en följd av en överenskommelse mellan tändsticksbolaget och Skandinavbanken, som inskred till sina före detta direktörers förmån. Dessa innehade nämligen den dubbelställningen, att de samtidigt voro styrelseledamöter i tändsticksbolaget och i banken. Enligt den kommuniké, som den 16 februari i år utfärdades av de båda företagens chefer, herrar Herslow och J. Wallenberg, sammanknötos underhandlingarna mellan tändsticksbolaget och banken i detta ärende med förut inledda underhandlingar om räntenedsättning å tändsticksbolagets skuld hos banken.

Till en början begärde tändsticksbolaget *särskild* ersättning för att nedlägga sin talan om skadestånd mot de båda före detta styrelseledamöterna Rydbeck och Lauritzen. Tändsticksbolaget ansåg alltså sin fordran mot dessa båda män äga ett ekonomiskt värde. Men, heter det i kommunikén, »detta avslogs av banken, då banken varken ville eller ansåg sig hava rätt att lämna någon särskild gottgörelse för denna banken sakligt sett alldeles ovidkommande prestation». Om resultatet av underhandlingarna meddelas till slut i kommunikén: »Tändsticksbolaget ansåg sig böra frånfalla sin begäran om särskild gottgörelse för nedläggande av rättegången för att icke äventyra resultatet av förhandlingarna med banken rörande räntenedsättningen.»

Det är alltså tydligt, att någon *särskild* gottgörelse i det stora avtalet mellan tändsticksbolaget och banken icke uppförts såsom en bestämt angiven post, vilken gottskrivits tändsticksbolaget. Av detta förhållande dra nu bankdirektör Herslow och, såsom vi hörde av finansministerns redogörelse, också bankinspektionen den slutsatsen, att bankens styrelse ej ådragit banken ekonomisk uppoffring i ändamål att därmed friköpa sina förutvarande direktörer från dem ådömd skadeståndsskyldighet.

Är nu denna uppfattning riktig, skulle alltså Skandinavbankens styrelse till ett avtal om en kreditgivning och räntenedsättning, vilken i och för sig var skälig och skulle ha kommit till stånd under alla förhållanden, knutit kravet på att kunden skulle fullgöra en — som banken själv säger — »banken sakligt sett alldeles ovidkommande prestation».

Det skulle alltså här, enligt denna uppfattning, föreligga ett fall, då någon på grund av ett ekonomiskt övertag förmått en person att utan ersättning avstå från en tillgång, som han själv ansåg äga värde.

Utan minsta tvivel kräver en sund uppfattning av vad som bör förekomma vid en banks kreditgivning, att den allmänna meningen även i bankkretsar stämplat det som orätt av en bankstyrelse, då den enligt sin egen uppfattning anser sig kunna tillämpa den grundsatsen, att den vid ett kreditavtal avtvingar en kund en »banken sakligt sett alldeles ovidkommande prestation» utan ersättning.

*Ang. en mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticks-
aktiebolaget träffad uppgörelse. (Forts.)*

Man kan emellertid betvivla att den här återgivna uppfattningen är riktig — ehuru den uttalats av bankdirektör Herslow och bankinspektionen — rörande innebörden av bankens handlingssätt. Därest i ett avtal ingå prestationer och motprestationer av ekonomiskt värde från två parter, synes det vara naturligt att uppfatta dessa såsom betingade av varandra. Att märka är också uti det fall, varom nu är fråga, att det visserligen av båda parterna i den gemensamma kommunikén av den 16 februari förklarats, att *särskild* gottgörelse till tändsticksbolaget icke förekommit, medan det däremot ej från någongendera sidan i detta meddelande förklarats, att gottgörelse över huvud icke lämnats tändsticksbolaget för att det avstått från sin fordran. För tändsticksbolagets chef, herr J. Wallenberg, skulle det väl för övrigt icke varit lämpligt att utan varje ekonomisk ersättning avhända bolaget en av dess tillgångar, vilken han ansåg vara av värde.

För att ytterligare belysa att man ej bör bedöma denna affär ur rent formella synpunkter, vill jag erinra därom, att den i sak skulle haft alldeles samma innebörd, om banken förmått tändsticksbolaget att på banken överlåta all den rätt, som bolaget ägde mot sina båda före detta styrelseledamöter Rydbeck och Lauritzen, och om banken därefter till dessa båda personer skänkt sin sålunda förvärvade tillgång. Hade denna form valts, skulle bankinspektionen, såvitt jag förstår, enligt tankegången i dess yttrande ansett sig skyldig att ingripa emot att banken avhände sig medel till obehöriga ändamål.

För min del har jag alltså icke blivit övertygad om att herr J. Wallenberg avstått tändsticksbolagets fordran utan varje ekonomisk ersättning.

När jag icke ansluter mig till den av bankdirektör Herslow och bankinspektionen framlagda, nyss återgivna tolkningen av bankens handlingssätt, så sker detta inte alls av ovilja mot banken. Denna tolkning är, såvitt jag förstår, ur bankmässig synpunkt lika betänkelig för banken som den andra av mig nu senast återgiva motsatta tolkningen kan anses vara.

För att ytterligare utreda den principiella innebörden av bankens handlingssätt och få en utgångspunkt för att bedöma frågan om de åtgärder, som böra föranledas därutav, ber jag att få erinra om de uppgifter, som banken lämnat om skälet för sin åtgärd.

I sin kommuniké den 13 februari anger bankdirektör Herslow det skälet, att »det kunde befaras, att ett fortsättande av processen kunde införa nya irritationsmoment i förhållandet mellan tändsticksbolaget och banken». Detta skäl upprepas i nästan samma ordalag i den kommuniké av den 16 februari, vilken utom av herr Herslow underskrivits av herr J. Wallenberg. Enligt referat i Dagens Nyheter av herr Herslows anförande vid Skandinavbankens bolagsstämma i Göteborg den 19 mars har vidare herr Herslow där uttalat, att han till herr J. Wallenberg framställt »det bestämda kravet, att det skulle bli slut på all juridik mellan banken och bolaget». Denna fordran innebar också, att även processerna mot herrar Rydbeck och Lauritzen skulle nedläggas, »ty», sade herr Herslow, »vi vilja ej, att edra jurister på den vägen skola sitta och smutskasta banken».

I vidsträckt krets har denna herr Herslows betoning av ett alltjämt bestående samband mellan Skandinavbanken och dess båda förutvarande direktörer verkat mycket egendomlig. Särskilt förefaller det i hög grad stötande, att herr Herslow icke avbrutit all solidaritetskänsla för bankens förre direktör Rydbeck, vilken blivit dömd till långvarigt fängelsestraff för brottsligt förfarande såsom styrelseledamot i aktiebolaget Kreuger och Toll. Att denna person alltjämt anses stå i så nära samband med Skandinavbanken, att tändsticksbolagets skadeståndstalan mot honom anses »irritera banken» och inne-

Ang. en mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticksaktiebolaget träffad uppgörelse. (Forts.)

fattas under rubriken »juridik mellan banken och bolaget» förefaller vara uttalanden, som icke äro ägnade att stärka det svenska bankväsendets anseende. Det må vara tillåtet att uttala den livliga förhoppningen, att bakom dessa formuleringar icke ligger en farhåga, att vid rättegången skulle komma i dagen transaktioner, som banken ej utan irritation kunde se offentliggjorda.

Vad är den yttersta grunden till hela det händelseförlopp, varom jag nu erinrar? Det är, såvitt jag förstår, det förhållandet, att Skandinavbanken insatt ett par av sina direktörer såsom styrelseledamöter i ett industriföretag. Denna förening av artskilda uppdrag, ledamotskap av bankstyrelsen och av styrelsen i ett eller, som ofta händer, många industriföretag, är mycket vanlig i vårt land. Den anses i bankkretsar vara mycket lämplig. Vid Svenska handelsbankens stämma den 28 februari framhöll sålunda bankdirektör Stén, när han redogjorde för bankens försäljning av sina aktier i cellulosaolaget, att den nya innehavaren av aktiemajoriteten »ställt sig förstående till det av bankledningen uttalade önskemålet att söka intressera jämväl några av bankens egna styrelseledamöter att ingå i konsortiet och i cellulosaolagets styrelse».

En dylik anordning är givetvis principiellt oriktig. Den utsätter den person, som skall intaga denna dubbla förtroendeställning, för svåra pliktcollisioner. Han skall på en gång tillvarataga kundens och bankens intressen, vilka ingalunda sammanfalla. Vid bestämmande av räntesatser t. ex. ha aktieägarna och banken rakt motsatta intressen. Konsolideringssträvanden, förhållandet till andra fordringsägare o. s. v. stöta naturligtvis mängen gång i hop med bankens önskemål. Ett bevis för att den pliktcollision, som jag här antytt, gjort sig känd i verkligheten är den uppgift, som jag erhållit, att det ibland händer, att en bank, som sätter in en bankdirektör i ett industribolags styrelse, samtidigt för honom utfärdar en garantiförbindelse, att banken skall hålla honom skadeslös för den talan, som eventuellt kan komma att föras mot honom av industriföretaget för det sätt, varpå han sköter sin förvaltning i industriföretagets styrelse. Jag har fått uppgiften härom av bankdirektörer, en av dem har t. o. m. sagt mig, att han själv innehaft en dylik garantiförbindelse.

Även om en dylik garantiförbindelse ej utfärdats, kan det, såsom synes av den händelse, vilken föranlett min interpellation, leda till mycket beklagliga förvecklingar, när bankdirektörer insätts i aktiebolagsstyrelser.

Det förefaller mig, som om det alltså skulle föreligga tillräckliga skäl för att med utgångspunkt från denna händelse och för övrigt av allmänna principiella grunder överväga, om det ej är lämpligt att förbjuda, att bankdirektörer sitta i styrelser för vanliga aktiebolag. Lagberedningen är nu sysselsatt med en omarbetning av aktiebolagslagen. Jag tillåter mig hemställa, att finansministern måtte intressera sig för denna fråga och föranstalta, att lagberedningen upptager den till prövning. Genom samtal med några av våra mest framstående industriledare vet jag, att det inom åtminstone vissa solida industrikretsar finns stämning för en sådan gränsdragning mellan industri och bankväsen.

Till slut ber jag att få säga några ord med anledning av bankinspektionens polemik mot mig.

I min interpellation yttrade jag: »Man har förut haft skäl att ifrågasätta bankinspektionens effektivitet, då det visat sig, att bankföretag fått uppgöra och meddela allmänheten grovt felaktiga balansräkningar.»

När bankinspektionen säger, som vi hörde av herr statsrådet, att detta mitt uttalande »möjligen kan anses innebära, att inom bankbolag medvetet oriktiga balansräkningar upprättats och delgivits bankens delägare», får denna tolk-

Ang. en mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticksaktiebolaget träffad uppgörelse. (Forts.)

ning helt och hållet stå för bankinspektionens räkning. Jag har ingen anledning att påstå något utöver vad jag har sagt.

I sak erkänner bankinspektionen, som vi hörde, att den omständigheten, att banker vid olika tillfällen måst rekonstrueras med förlust av större eller mindre del av deras fonder inom mindre än ett år efter det för banken i fråga framlagts balansräkning, som upptagit fonderna till fullo i behåll, kan föranleda till den uppfattningen, att dylik balansräkning varit felaktig. Därefter anför bankinspektionen skäl avsedda att undanröja en dylik uppfattning, bland dem egendomligt nog ett, som i stället bestyrker uppfattningen, nämligen att »det kunnat möta svårigheter för inspektionen att gentemot bankstyrelsen hävda den strängare mening i fråga om tillgångarnas värden, som inspektionen till äventyrs haft».

Jag skall här endast erinra om några fall, där det synes vara svårt att motbevisa det av mig gjorda påståendet, att grovt felaktiga balansräkningar föreläggat.

Jag nämner endast i förbigående den stora kraschen i Sydbanken, som väl ännu minnesgoda aktieägare komma ihåg.

I fråga om den kreditgivning, som föregick de stora bankförlusterna vid Kreugerkraschen, skall jag däremot anföra några siffror. Enligt vad som under rättegångarna kommit i dagen hade av Ivar Kreugers medhjälpare följande tre erhållit krediter till ungefär följande belopp: Sjöström i banker 56 miljoner kronor (i sparbanker 1 miljon). Littorin i banker 20 miljoner, Ahlström i banker 5 miljoner (i sparbanker $\frac{1}{2}$ miljon). Det förefaller, som om det icke bort vara alltför svårt för bankinspektionen att upptäcka, att det låg något sjukt bakom detta kreditbehov för dessa personer, och att förhindra, att åtminstone dessa banklån kommo att uppföras i balansräkningen till grovt felaktiga värden. Jag talar alltså icke nu om det stora kapitel, som handlar om koncernens krediter i övrigt. Jag talar endast om de krediter, som beviljades dessa underordnade personer inom koncernen.

Ett exempel också det i större stil — eller åtminstone i stor stil — möter i Göteborgsbankens historia. Denna bank, som utdelat 14 % 1920 och 12 % 1921, utdelade sedermera 1922—1930 årligen 10 % under mycket måttliga avskrivningar, växlande mellan 4.8 miljoner och 2.6 miljoner. År 1931 nedsattes utdelningen till 8 %, men avskrivningen utgjorde blott 3.88 miljoner kronor. Allt såg således lugnt ut. Men 1932 började stormen. Utdelningarna upphörde. I stället började avskrivningarna. 1932 avskrevs omkring 35 miljoner, 1933 omkring 12 miljoner, 1934 omkring 27 miljoner kronor. Man hade nu kommit så långt, att dispositions- och pensionsfond försvunnit, att reservfonden nedskrivits till 2 miljoner kronor, och att aktiekapitalet nedsatts till hälften eller till omkring 22 miljoner kronor. Det skall bli ytterst intressant för den, som lever, att få se, om framtidens ekonomiska historia kommer att vederlägga ett påstående, att Göteborgsbankens balansräkning för år 1931 varit grovt felaktig.

Jag skall icke framdraga flera exempel, inte ens ur Skandinavbankens egen historia. Det må vara förlåtligt, om jag efter de erfarenheter, som jag här antytt, yttrade rörande det fall, som jag berörde i min interpellation, att det inställer sig oro för att bankinspektionen ej heller i här anmärkta fall skall visa sig vara verksam.

Ett sunt bankväsen är av den stora betydelse för ett land, att jag vågar hoppas, att finansministern med det livligaste intresse skall vaka över att vårt land skall äga en lagstiftning, som fyller sin uppgift att för bankernas verksamhet uppdraga skäligen gränser och säkerhetsregler, samt att denna lagstift-

Ang. en mellan Skandinaviska kreditaktiebolaget och Svenska tändsticksaktiebolaget träffad uppgörelse. (Forts.)

ning vinner en klok och målmedveten tillämpning. Vad som brister i ena eller andra avseendet får vårt folk dyrt betala. De ord, med vilka herr statsrådet avslutade sitt anförande, synas för hans del intyga, att man vågar hoppas, att den förväntan jag sålunda tillåtit mig att uttala om hans intresse för saken och om hans framtida handlingssätt skall få sin uppfyllelse.

Justerades protokollen för den 8 och den 10 innevarande månad.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde lördagen den 18 innevarande månad företaga val av valmän och suppleanter för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I anslutning till det av kammaren fattade beslutet får jag föreslå, att kammaren måtte besluta, att antalet suppleanter för de valmän, som skola utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dem, bestämmas till tio.

Denna hemställan bifölles.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 218, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa m. m.

Upplästes och godkändes ett uppsatt förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om de ledigheter inom kammaren, som skulle fyllas innan nästa lagtima riksdag.

Föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 475, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion, II: 245, angående införande i folk- och småskolan av obligatorisk undervisning i hälsovård.

Herr **förste vice talmannen**: Jag hemställer, herr talman, att första kammaren, som den 11 innevarande månad bifallit sitt första tillfälliga utskotts i dess utlåtande nr 4 gjorda hemställan, vilken överensstämmer med andra kammarens enligt det nyss upplästa protokollsutdraget fattade beslut, måtte finna delgivningen av andra kammarens beslut ej föranleda vidare yttrande.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölles.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 238, med förslag till förordning angående skattefrihet för viss förmån av hyresavdrag; och

nr 239, med förslag till viss ändring i förordningen den 31 januari 1932 (nr 15) med tillägg till gällande tulltaxa.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 105—115, bevillningsutskottets memorial nr 41, andra lagutskottets utlåtanden nr 25—27 och jordbruksutskottets utlåtande nr 78.

Ordet lämnades på begäran till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att statsutskottets utlåtande nr 115 må uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I denna tid, då allting flyter och syndafloden stiger, bör väl ej från de europeiska regeringarna och deras folkförbund få alldeles saknas erinringar om roten till det onda.

En huvudorsak till upprustningarna och upplösningen i övrigt är som bekant nationalitetsstriderna och förtrycken av främmande nationaliteter. Dessa missförhållanden kunna säkerligen ej fredligt betvingas annat än genom gränsbestämningar med ledning av folkomröstningar under internationell uppsikt. Genom en sådan rättvis och rationell utväg skulle de största friktionerna komma bort.

Villkor måste dock fästas vid en sådan omröstning. För det första får därigenom ej fråntagas någon stat förutsättningarna för dess existens eller livsintresse i övrigt, såsom utfartsväg till havet med mera dylikt. Vidare bör tillses, att enligt sakens natur obehöriga ej få deltaga i omröstningen. För det tredje får ingen som helst hänsyn tagas till så kallade strategiska skäl i ett grundläggande fredsverk som detta.

Efter Saaromröstningen under europeisk kontroll ha väckts tankar mångestädes i nämnda riktning. Ansatser till en svensk folkmening för ett sådant fredsprogram kan här och var jämväl spåras.

Av dessa skäl hemställas om kammarens tillstånd att få till utrikesministern framställa följande *utrikespolitiska kardinalfråga*:

1. Är det ej antagligt att de europeiska nationalitetsstriderna och förtrycken av främmande nationaliteter kunna fredligt biläggas allenast genom internationellt kontrollerade folkomröstningar om än med omistliga förbehåll, såsom skett i Sönderjylland och Saar?

2. Bör det ej vara en kallelse för Sverige att — helst jämte det övriga Norden — pioniera för ett sådant fredsprogram?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 225 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 43, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning rörande hemberedning av vin och maldrycker;

Interpellation ang. de europeiska nationalitetsstridernas biläggande genom folkomröstningar.

nr 44, i anledning av väckta motioner om inskränkning i rätten att använda rabarber vid vintillverkning;

nr 45, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i arvsbeskattningen; och

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med tillägg till gällande bestämmelser rörande införsel av spritdrycker och vin till svenskt territorialvatten; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av väckt motion om upphävande av 14 kap. 26 och 27 §§ strafflagen;

nr 46, i anledning av väckt motion om upphävande av lagen om vissa tvångsmedel i brottmål;

nr 47, i anledning av väckt motion om upphävande av gällande vapenkungörelse;

nr 48, i anledning av väckt motion om upphävande av lagen om förbud mot vissa sammanslutningar; och

nr 49, i anledning av väckt motion om förbud mot vissa exekutiva auktioner och utmätningar.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.06 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.